

Karakter ve Değer Eğitimi Kapsamında 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Empati Becerisi Bağlamında İncelenmesi

An Analysis of the 2024 Social Studies Curriculum in the Context of Empathy Skills within the Scope of Character and Value Education

Betul YILDIZ^{ID}, Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, btlyldz031@gmail.com

Tuba ÇENGELCİ KÖSE^{ID}, Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, tubacengelci@anadolu.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 14 Nisan 2025

Kabul tarihi - Accepted: 13 Haziran 2025

Yayın tarihi - Published: 28 Ağustos 2025

Öz. Bu araştırma, karakter ve değer eğitimi kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBDÖP) yer alan öğrenme çıktıları ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) öğretim programları ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modelinin empati becerisini yansıtm durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemine dayalı olarak doküman incelemesi işe koşulmuştur. Araştırmanın veri kaynaklarını 2024 SBDÖP ve TYMM öğretim programları ortak metni oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, 2024 SBDÖP kapsamında, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde empati becerisinin ele alınışı empati türlerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu doğrultuda TYMM öğretim programları ortak metninde değer-erdem-eylem modelinin empati becerisini önemli ölçüde yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda sosyal bilgiler dersinde karakter ve değer eğitimi kapsamında empati becerisinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Empati becerisi.

Abstract. This study aims to examine whether the learning outcomes in the 4th, 5th, 6th and 7th grade Social Studies Curriculum (SSC) and the virtue-value-action model in the common text of the Türkiye Century Education Model (TCEM) within the scope of character and value education reflect the empathy skill. Document analysis based on qualitative research approach was used in the study. The data sources of the study consisted of the 2024 SSC and the common text of the TCEM. The data of the study were analyzed through descriptive analysis. According to the results obtained in the study, within the scope of the 2024 SSC, the treatment of empathy skill at the 4th, 5th, 6th and 7th grade levels shows differences according to the empathy types. It was concluded that the virtue-value-action model of the TCEM common text reflects the empathy skill to a significant extent. In line with the findings of the study, suggestions for the development of empathy skills within the scope of character and value education in the social studies course were presented.

Keywords: Social studies, Social Studies Curriculum, Empathy skills.

Extended Abstract

Introduction. In the 21st century, individuals need to possess not only academic success but also social and emotional skills. Technological developments and changing daily life needs diversify the types of skills that individuals should have. One of the most fundamental factors in the acquisition of these skills and the adaptation of individuals to new living conditions is education (Bayram, 2024). In this context, it can be said that the Social Studies course is also an important subject that contributes to students' understanding of social life and helps them develop skills such as critical thinking and empathy. Empathy is a fundamental skill that supports healthy communication between individuals and contributes to social peace (Kabapınar, 2004). Social Studies course helps students internalize empathy and respect, making them democratic and tolerant individuals. This study evaluated how the empathy skill is reflected in the 2024 SSC learning outcomes for grades 4, 5, 6, and 7, within the framework of character and values education, and how it aligns with the virtue-value-action model in the Türkiye Century Education Model (TCEM).

Method. This study was conducted using a qualitative research method to examine how the 2024 SSC reflects the empathy skill. The document analysis technique was used to analyze relevant written sources. During the data collection process, the 2024 SSC and the Türkiye Century Education Model were taken as the basis. The collected data were evaluated using descriptive analysis, and the review process was carried out in two stages: First, the way in which the learning outcomes at the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade levels address the empathy skill was examined; then, an analysis was conducted on how the virtue-value-action model within the model of the TCEM reflects the empathy skill.

Results. In this study, the reflection of empathy skills in the learning outcomes at the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade levels within the scope of the 2024 SSC was examined. The research findings revealed that while empathy skills were addressed in cognitive, emotional, and behavioral dimensions, the outcomes varied according to grade levels. Specifically, learning outcomes related to the cognitive dimension of empathy were prominent, whereas learning outcomes addressing emotional and behavioral empathy were limited. In this context, at the 4th-grade level, cognitive empathy was emphasized, but some learning outcomes related to emotional and behavioral empathy were also present. At the 5th-grade level, empathy skills were addressed in a balanced manner across cognitive, emotional, and behavioral aspects. At the 6th-grade level, learning outcomes primarily focused on cognitive and behavioral empathy dimensions. At the 7th-grade level, it was concluded that emotional and behavioral empathy dimensions were not adequately reflected. When evaluating the relationship between the virtue-value-action model in the TCEM and empathy skills, it was determined that the model provided a significant framework for promoting empathy. It was found that values such as justice, friendship, sensitivity, compassion, respect, love, responsibility, and altruism contributed to the development of empathy. However, findings also indicated that the model was not process-oriented, and the action dimension was insufficient.

Discussion and Conclusion. The findings of this study, when compared with other studies in literature, reveal that the cognitive dimension of empathy is emphasized more, while the emotional and

behavioral dimensions remain relatively underrepresented. Notably, the limited number of learning outcomes related to empathy in the 7th grade stands out as a gap, which has also been highlighted in previous studies. For instance, Kabapınar (2005) emphasized that using empathy as a teaching method increases individuals' sensitivity, tolerance, and the ability to view social events from a broader perspective. Similarly, Tikkanen et al. (2022) noted that cognitive empathy contributes to emotional empathy and positively influences peer interactions. Furthermore, although values contributing to empathy skills are defined within the Turkish Century Education Model, the processes for implementation were not sufficiently addressed. Yıldırım and Çalışkan (2024) also stated that while the virtue-value-action model is important in design, it does not focus enough on the process. Based on the results of the study, it is suggested that empathy skills should be addressed more comprehensively and holistically, that the learning outcomes should be distributed evenly across all grade levels, and that interdisciplinary learning methods should be developed.

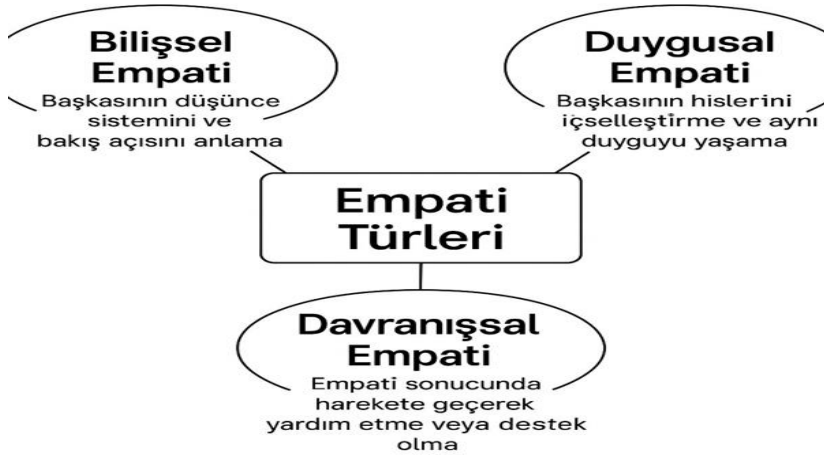
Giriş

21. yüzyılda hızla değişen toplumsal ve kültürel dinamikler, bireylerin yalnızca akademik yeterliliklere değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilere sahip olmasını da gerektirmektedir. Günümüzde bireyler, sahip oldukları bilgi, beceri ve değerlerle hem kişisel hem de toplumsal anlamda nitelikli bireyler haline gelmekte ve bu birikimleriyle toplumun gelişimine katkı sunmaktadır (Bayır, Köse ve Deveci, 2016). Bu doğrultuda eğitim sistemleri, bireylerin yalnızca bilişsel gelişimlerini değil; aynı zamanda karakter eğitimi ve değerler eğitimi çerçevesinde sosyal ve duygusal gelişimlerini de bütüncül bir şekilde desteklemektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bireyin toplumsal yaşama uyum sağlamasını, demokratik değerleri içselleştirmesini ve etik bir bakış açısı geliştirmesini sağlayarak karakter ve değer eğitimiye doğrudan katkı sunan temel derslerden biridir (Kabapınar, 2015). Sosyal Bilgiler, bireyi ve bireyin toplumdaki yerini sosyal bilimler aracılığıyla inceleyen; bireylere bilgi, beceri ve değerler kazandırarak onların toplumsal yaşama uyum sağlamasına, mutlu, huzurlu ve güvenli bir yaşam sürmesine ve diğer canlıların haklarına duyarlı bireyler olmasına katkıda bulunan bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Deveci ve Bayram, 2022). Başka bir deyişle Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin yaşadıkları toplumun işleyişini anlamalarını, bireysel ve toplumsal sorumluluk bilinci kazanmalarını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini hedeflemektedir (Öztürk ve Deveci, 2020). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler eğitimi bireyleri bilgiye dayalı kararlar alabilen, değişen toplumsal koşullara uyum sağlayabilen ve karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilen etkin vatandaşlar olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP), insanı merkeze alan bir yaklaşımla bireylerin toplumsal yaşamla bütünleşmelerini destekleyen bir içerik sunarak onların demokratik değerlere bağlı, eleştirel düşünebilen ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunmaktadır (Ocak ve Kocaman, 2021). Aynı zamanda, değer eğitimiyle bütünleştirilerek öğrencilerin empati, hoşgörü, saygı ve sosyal sorumluluk, iletişim gibi becerileri kazanmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

Eğitim süreçlerinde bireyin karakter gelişimi, değer kazanımı ve toplumsal duyarlılıklarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Karakter, bireyin entelektüel ve ahlaki alışkanlıklarının bir bütünü olarak tanımlanır. Öyle ki Olumlu davranış örüntüleri olarak değerlendirilen erdemler, bireyin güçlü ve tutarlı bir karakter inşa etmesine katkı sağlarken; değer karşıtı tutumlar, bu süreci olumsuz yönde etkileyebilir (Ryan ve Bohlin, 1999). Bu bağlamda, karakter ve değer eğitiminin temel amacı, bireylerin sosyal yaşamda bilinçli, sorumluluk sahibi ve farklılıklara duyarlı bireyler olarak yetişmesini sağlamaktır (Lickona, 1992). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), bireyin fiziksel, sosyal ve manevi boyutlarını kapsayan bütüncül bir eğitim anlayışı sunarak erdem-değer-eylem modeli üzerine inşa edilmiştir. Söz konusu program, öğrencilerin ahlaki ve estetik değerler kazanmasını, bu değerleri davranışlarına yansıtmasını ve toplum için anlamlı katkılar sunmasını hedeflemektedir. Öte yandan programda çatı değerler olan saygı, sorumluluk ve adalet; bireysel, toplumsal ve çevresel bağlamlarda ele alınarak, öğretim programlarına entegre edilmiştir (MEB, 2024). Buna paralel olarak, empati becerisi de erdem-değer-eylem çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede empati becerisi de erdem-değer-eylem anlayışı içerisinde değerlendirilmiş ve karakter gelişiminin temel bir bileşeni olarak ele alınmıştır. Empati, yalnızca bireyler arası anlayış ve iletişimi güçlendirmekle kalmayıp, toplumsal barış, sosyal sorumluluk ve etik farkındalık gibi demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurlarının gelişiminde de kritik

bir rol oynamaktadır. Bu nedenle TYMM'nin hedeflediği değer temelli birey profiline ulaşmada empati becerisi, öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimlerini destekleyen ve onları erdemli eylemlere yönlendiren temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca empati, bireyin farklılıklara saygı duymasını, toplumsal sorunlara duyarlılık geliştirmesini ve adil davranış biçimlerini içselleştirmesini sağlayarak eğitimin etik yönünü somutlaştırmaktadır (Haigh, 2009). Empati, bireyin başkalarının duygularını anlayarak onların bakış açılarını kavraması ve buna uygun davranışlar sergilemesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyler arasındaki sağlıklı iletişim ise empati becerisi sayesinde mümkün olur (Coşkun Keskin, 2007). Söz konusu beceri, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de barışçıl ve hoşgörülü bir toplumun oluşmasında önemli bir işlev görmektedir (Hunter, 2003). Empati; duyarlılık, yardımlaşma, açık fikirli olma, demokratik tutum geliştirme ve farklılıklara saygı gösterme gibi çeşitli erdemlerle yakından ilişkilidir (Kabapınar, 2004). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin, tarihsel olaylar, toplumsal süreçler ve insan ilişkileri üzerine bir öğrenme alanı sunarak öğrencilerin empati becerilerini geliştirmeleri için ideal bir alan sağladığı söylenebilir. Smith (2006) empatiyi bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç boyutta ele alarak bu becerinin çok yönlü doğasına dikkat çekmiştir. Bilişsel empati (*cognitive empathy*), başka bir bireyin düşüncelerini anlama ve bakış açısını kavrama yetisi olarak öne çıkarken; duygusal empati (*emotional empathy*), başkasının hissettiği duyguları içselleştirme ve paylaşma sürecidir. Nitekim duygusal empati, bireylerin başkalarına, özellikle ailelerine, arkadaşlarına ve yabancılara karşı özverili davranmalarını teşvik ederken, aynı zamanda ahlaki gelişim açısından da önemli bir rol oynamaktadır (Clark, 2007). Bu durum empati duygusunun, insanların başkalarına karşı daha duyarlı ve sorumlu bir şekilde davranmalarını sağladığını ve bu süreçte ahlaki değerlerin gelişmesine katkı sağladığını ifade eder. Bu kapsamda saygı kavramı, empati ile doğrudan ilişkilidir; çünkü empati kurabilen bireyler, başkalarının farklı görüşlerine, duygularına ve yaşam biçimlerine karşı daha duyarlı ve saygılı olma eğilimindedirler. Davranışsal/tepkisel (*reactive empathy*) empati ise bu duyguları somut eylemlerle gösterme becerisini ifade eder (McMahon, Wernsman ve Parnes, 2006). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler eğitiminin öğrencilere empati ve saygıyı içselleştirme fırsatı sunarak, onları demokratik ve hoşgörülü bireyler olmaya teşvik eden bir öğrenme süreci sağladığı söylenebilir. Öyle ki empati becerisi gelişmiş bireylerin, daha etkili ve sağlıklı iletişim kurma yeteneğine sahip oldukları düşünülebilir. Empatik düşünebilen çocuklar, çevrelerinde olup bitenleri daha iyi kavrayabilir, başkalarının duygularını ve sorunlarını daha kolay anlayabilirler. Bu beceri, onların ilişkilerindeki sorunları daha hızlı ve etkili bir şekilde çözmelerine yardımcı olur (Koçak ve Önen, 2013; Salı, 2012). Diğer bir deyişle empati, geçmişte yaşanan olayları ve olguları anlamak için yalnızca ekstra bir araç değil, aynı zamanda derin bir tarihsel kavrayış biçimidir (Dilek, 2004). Bu bağlamda öğrencilerin tarihsel süreçleri ve toplumsal olayları anlamaları, farklı bireylerin ve toplulukların yaşantılarına duyarlılık geliştirmeleri, Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla sağlanabilir. Aşağıda alanyazında ele alınan empati türleri ve aralarındaki farklar net bir biçimde Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Empati Türleri

Alanyazın incelendiğinde Türkiye'de Sosyal Bilgiler dersi bağlamında karakter eğitime yönelik çalışmalar (Balci, 2008; Bozkurt ve Köçer, 2019; Çengelci, 2010; Dönmez ve Avcı, 2011; Ersoy, 2013; Katılmış, Ekşi ve Öztürk, 2010; Pamuk, 2007; Yiğittir ve Bal, 2013), değer eğitime ilişkin çalışmalar (Aktepe, 2010; Aladağ, 2009; Aran ve Demirel, 2008; Balci, 2008; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Çengelci, 2010; Çengelci ve Yaşar, 2012; Coşkun, 2011; Demirhan Işcan, 2007; Doğanay, 2008; Fidan, 2024; Kan, 2010; Tahiroğlu, 2011; Tonga ve Uslu, 2015) bulunmaktadır. Öte yandan empati becerisine yönelik çalışmalar (Doğanay, 2009; Erken, 2009; Güneş, 2019; Kabapınar, 2004; Keskin, 2007; Seyhan, 2023; Taner Derman, 2011; Uğur, 2007; Ünlüer, 2022; Yılmaz, 2013; Yılmaz-Yüksel, 2004; Yontar, 2013) yer almaktadır. Ancak ilgili alanyazında karakter ve değer eğitimi kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf SBDÖP'de yer alan öğrenme çıktılarının ve erdem-değer-eylem modelinin empati becerisini nasıl yansıttığına ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın, 2024 SBDÖP'de empati becerisinin karakter ve değer eğitimi bağlamında nasıl yer bulduğunu ortaya koyarak alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca, empati becerisinin öğretim programındaki öğrenme çıktılarıyla nasıl ilişkilendirildiğini inceleyerek bu alandaki teorik çerçeveyi derinleştirmesi ve öğretmenlerin empatiyi destekleyici pedagojik yaklaşımlar geliştirmelerine yönelik yol gösterici öneriler sunması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, öğretim programının empati boyutunu değerlendirme olanağı sunarken, Sosyal Bilgiler dersinde karakter ve değer eğitimi ile empati arasındaki etkileşimi kapsamlı biçimde ele alarak eğitimcilere kuramsal ve pratik düzeyde rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, karakter ve değer eğitimi kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf 2024 SBDÖP'de yer alan öğrenme çıktıları ile TYMM öğretim programları ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modelinin empati becerisini nasıl yansıttığını incelemektir. Bu amaç kapsamında, aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- 2024 SBDÖP'de
4. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarında empati becerisi nasıl yansıtılmıştır?
5. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarında empati becerisi nasıl yansıtılmıştır?
6. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarında empati becerisi nasıl yansıtılmıştır?
7. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarında empati becerisi nasıl yansıtılmıştır?
- TYMM ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modelinde empati becerisi nasıl yansıtılmıştır?

Yöntem

Araştırmanın deseni

Karakter ve değer eğitimi kapsamında 2024 SBDÖP'nin empati becerisini yansıtmaya durumu incelemeyi amaçlayan araştırmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma; araştırmacının bir olgu, olay, ya da süreci derinlemesine anlamayı ve yorumlamayı amaçladığı bir yöntemdir (Goetz ve LeCompte, 1984). Araştırma süreci, doküman incelemesine dayalı olarak yapılandırılmıştır. Doküman incelemesi; araştırılması amaçlanan olay ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı, görsel veya elektronik belgelerin incelenmesine yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada doküman incelemesi, alanyazında yer alan yazılı kaynaklardan yararlanmak amacıyla tercih edilmiştir.

Veri toplama araçları

Araştırmada kullanılan desenin doğasına uygun olacak biçimde; öncelikle alanyazın incelenmiştir. Ardından araştırmanın konusuna yönelik dokümanlara ulaşılmıştır. Araştırmanın verilerinin toplanmasında doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırma konusu ile doğrudan ilgili yazılı veya görsel belgelerin sistemli bir biçimde analiz edilmesini kapsayan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). 2024 SBDÖP (4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyleri) ve TYMM öğretim programları ortak metni araştırmanın veri setini oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde 2024 SBDÖP (4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyleri) da yer alan öğrenme çıktıları ile TYMM Ortak Metni'nde yer alan erdem-değer-eylem modeli esas alınmıştır.

Verilerin analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler, betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Bu kapsamda veriler, daha önce belirlenmiş bir çerçeve doğrultusunda sistematik ve açık bir şekilde temalara işlenir ve ardından neden-sonuç ilişkileri doğrultusunda çeşitli sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırma kapsamında analizler iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde 2024 SBDÖP'nin öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtmaya durumu incelenmiş, ikinci aşamada ise TYMM kapsamında erdem-değer-eylem çerçevesinin empati becerisini yansıtmaya durumuna yer verilmiştir.

İnandırıcılık

Nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik konusunda inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütlerinin dikkate alınması önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda, çalışmada araştırma süreci ve sonuçları olabildiğinde ayrıntılı ve açık bir şekilde sunulmuştur. Araştırmaya konu edilen dokümana ilişkin analizler, betimlemeler ve doğrudan alıntılarla desteklenerek aktarılmıştır. Veriler, iki araştırmacı tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. İki araştırmacı 2024 SBDÖP'de yer alan kazanımları

empatinin boyutları açısından ayrı ayrı incelemiştir. TYMM öğretim programları ortak metnini empati becerisi açısından değerlendirmişlerdir. Daha sonra bir araya gelerek analizler karşılaştırılmış; bulguların doğrulanması konusunda Miles ve Huberman'ın (1994) içsel tutarlılık için geliştirdiği formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Görüş birliği ve görüş ayrılığı bulunan durumlara ilişkin hesaplamada uyum yüzdesi %85 olarak belirlenerek elde edilen verilerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, 2024 SBDÖP kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde empati becerisinin nasıl ele alındığı doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca, TYMM ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modeli de empati becerisi bağlamında incelenmiştir. Doküman analizi sürecinde, öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları belirlenmiş ve empati becerisinin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutları ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları aşağıdaki sıralama doğrultusunda sunulmuştur:

- 2024 SBDÖP'de 4. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtma durumu
- 2024 SBDÖP'de 5. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtma durumu
- 2024 SBDÖP'de 6. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtma durumu
- 2024 SBDÖP'de 7. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtma durumu
- TYMM öğretim programları ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modelinin empati becerisi bağlamında incelenmesi

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, “2024 SBDÖP'de 4. Sınıf Düzeyinde Öğrenme Çıktılarının Empati Becerisini Yansıtma Durumu” Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

2024 SBDÖP'de 4. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtma durumu

4. sınıf	
Empati Türü	Öğrenme Alanı ve Öğrenme Çıktısı
Bilişsel Empati	Ortak Mirasımız
	SB.4.3.1. Geçmişten günümüze çocuk oyun ve oyuncaklarını karşılaştırmalı
	SB.4.3.3. Yakın çevresindeki ortak miras öğelerini tanımanın önemini yorumlayabilme
	Yaşayan Demokrasimiz
	SB.4.4.1.Cumhuriyetin ilanına giden yolda Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk milletinin yaptığı fedakârlıkları yorumlama
Duygusal Empati	Teknoloji ve Sosyal Bilim
	SB.4.6.2. Bilim insanlarının çocukluk hayatı ile kendi yaşamı arasında bağlantı kurabilme
Birlikte Yaşamak	

	SB.4.1.2. Bireysel özelliklere saygı duymanın önemine ilişkin çıkarım yapabilme
Davranışsal	Birlikte Yaşamak
Empati	SB.4.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik fikir üretebilme

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2024 SBDÖP’de yer alan 4. sınıf öğrenme çıktılarının empati becerisiyle ilişkisi ele alınmıştır. Bulgular incelendiğinde, empati becerisinin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarının öğrenme alanlarında ele alındığı görülmektedir. SBDÖP’de 4. sınıf düzeyinde öğrenme çıktıları incelendiğinde en fazla bilişsel empatiyi destekleyen öğrenme çıktılarının bulunduğu görülmektedir. Öğrenme çıktılarında, tarihsel olaylar ve bilim insanlarının yaşamları üzerinden yapılan karşılaştırmalarla, öğrencilerin başkalarının bakış açılarını anlamalarına odaklanıldığı görülmektedir. Duygusal empati açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin bireysel farklılıklara karşı duyarlılık kazanmasına yönelik bazı kazanımların bulunduğu görülmektedir. Ancak, bu becerinin geliştirilmesine yönelik kazanımların sayıca daha sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Programda davranışsal empati bağlamında, öğrencilerin toplumsal birlikteliği destekleyici fikirler üretmeleri beklenmektedir. Programda davranışsal empatiyi destekleyici kazanımların, bilişsel empatiye kıyasla daha az yer aldığı görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, “2024 SBDÖP’de 5. sınıf Düzeyinde Öğrenme Çıktılarının Empati Becerisini Yansıtmaya Durumu” Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

2024 SBDÖP’de 5. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtmaya durumu

5. sınıf	
Empati Türü	Öğrenme Alanları ve Öğrenme Çıktısı
Bilişsel Empati	Birlikte Yaşamak
	SB.5.1.1. Dâhil olduğu gruplar ve bu gruplardaki rolleri arasındaki ilişkileri çözümleyebilme
	SB.5.1.2. Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini yorumlayabilme
Duygusal Empati	Birlikte Yaşamak
	SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme
	Evimiz Dünya
Davranışsal Empati	SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme
	Birlikte Yaşamak
	SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme
Davranışsal Empati	Evimiz Dünya
	SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenler.

Tablo 2’de 5. sınıf düzeyinde empati becerisinin ele alınışına ilişkin bulgular incelendiğinde, bilişsel, duygusal ve davranışsal empatiyi destekleyen çeşitli öğrenme çıktılarının olduğu görülmektedir. Ancak, bilişsel empatiye yönelik kazanımların yine belirgin bir ağırlık taşıdığı dikkat çekmektedir. 5. sınıf öğrenme çıktılarının, bilişsel empati bağlamında öğrencilerin kendi gruplarının dinamiklerini anlamalarını ve farklı kültürel yapılarla olan ilişkilerini kavramalarını hedeflediği görülmektedir. Duygusal empati açısından, bireylerin toplumsal dayanışma ve afetlere duyarlılık gibi konulara yönelik farkındalık geliştirmeleri vurgulanmıştır. Davranışsal empati açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin yalnızca başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamakla kalmayıp, somut eylemlerle toplumsal yardımlaşma süreçlerine dâhil olmalarının teşvik edildiği görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, 5. sınıf düzeyindeki öğrenme çıktılarının empatiyi bilişsel, duygusal ve davranışsal yönleriyle ele aldığı, ancak bilişsel empatiye verilen önemin daha belirgin olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, “2024 SBDÖP’de 6. Sınıf Düzeyinde Öğrenme Çıktılarının Empati Becerisini Yansıtmaya Durumu” Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

2024 SBDÖP’de 6. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtmaya durumu

6. sınıf	
Empati Türü	Öğrenme Alanı ve Öğrenme Çıktısı
Bilişsel Empati	Ortak Mirasımız
	SB.6.3.3. İslamiyet’in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimi dönemin bakış açısıyla değerlendirebilme
Davranışsal Empati	Birlikte Yaşamak
	SB.6.1.3. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme

Tablo 3’teki 6. sınıf düzeyine ait bulgular incelendiğinde, empati becerisinin ele alınışında bilişsel empati ile davranışsal empati ile ilgili kazanımların yer aldığı görülmektedir. Bilişsel empati bağlamında, öğrencilerin geçmiş toplumların duygu ve düşüncelerini anlayarak bir bakış açısı kazanmalarının hedeflendiği görülmektedir. Davranışsal empati boyutunda ise öğrencilerin toplumsal hayatta karşılaşılan sorunları farklı bakış açılarıyla ele alarak kendi bakış açısını oluşturmaya beklenmektedir. 6. Sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının duygusal empati boyutlarını yeterince yansıtmadığı görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, “2024 SBDÖP’de 7. Sınıf Düzeyinde Öğrenme Çıktılarının Empati Becerisini Yansıtmaya Durumu” Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

2024 SBDÖP’de 7. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtırma durumu

7. sınıf	
Empati Türü	Öğrenme Alanı ve Öğrenme Çıktısı
Bilişsel Empati	Birlikte Yaşamak SB.7.1.1. Dâhil olduğu gruplarda ve sosyal hayatta etkili iletişimin önemini sorgulayabilme SB.7.1.2. Özel gereksinimli bireyler için fırsat eşitliğini sürdürmeye yönelik fikir üretebilme SB.7.1.3. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme

Tablo 4’ te 7. sınıf düzeyinde empati becerisinin ele alınışına dair bulgular incelendiğinde, bilişsel empatiye yönelik öğrenme çıktılarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Nitekim sosyal hayatta iletişimin önemi üzerine düşünme, bireylerin farklı toplumsal gruplarla olan etkileşimlerini değerlendirmelerine imkân tanıyabilir. Ayrıca, özel gereksinimli bireyler için fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik fikir geliştirme, öğrencilerin toplumsal adalet ve kapsayıcılık konularına yönelik farkındalık kazanmalarına katkı sunabilir. Bunun yanı sıra, millî meselelere yönelik tutum ve davranışların analiz edilmesi, bireylerin geçmişteki toplumsal olaylara ilişkin çıkarımlarda bulunarak farklı perspektifler geliştirmelerine yardımcı olabilir. 7. sınıf düzeyinde öğrenme çıktılarında duygusal ve davranışsal empatiye yeterince yer verilmediği görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, “2024 TYMM Öğretim Programları Ortak Metni Kapsamında Değer-Erdem-Eylem Modelinin Empati Becerisini Yansıtırma Durumu” Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

2024 TYMM ortak metni kapsamında değer-erdem-eylem modelinin empati becerisini yansıtırma durumu

ERDEM	
Değer	Eylem
D1 ADALET	D1.1. Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak
	D1.1.7. İnsanları sahip oldukları fiziksel özellik, sosyoekonomik düzey, etnik köken, inanç gibi özelliklerine göre ayırmadan tutum ve davranışlarına göre değerlendirir.
D4 DOSTLUK	D4.1. Arkadaşlarına destek olmak
	D4.2. Arkadaşları ile etkili iletişim kurmak

	D4.1.1. İyi ve kötü zamanlarında arkadaşlarına destek olur. D4.1.2. Arkadaşlarının sorunlarını çözmek için çaba gösterir. D4.1.3. Ortak hedeflere ulaşmak için arkadaşlarıyla dayanışma içinde olur. D4.2.2. Arkadaşlarıyla duygu ve düşüncelerini paylaşır.
Sayfa 2286	D5 DUYARLILIK D5.1. İnsana ve topluma değer vermek D5.1.2. Kendi istekleri ile diğer insanların istekleri arasında denge oluşturur. D5.1.8. Kendisine yapılmasını istemediği davranışları başkalarına yapmaz.
	D9 MERHAMET D9.1. Vicdanlı olmak D10.3. İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak D9.1.4. İnsanların acılarına karşı duyarlı davranır. D9.1.5. Haksızlıklar karşısında haklı olanı savunur. D10.3.8. Olaylar ve durumlar karşısında farklı bakış açıları olabileceğini kabul eder.
	D14 SAYGI D14.1. Nezaketli olmak D14.2. Kendisine saygı duymak D14.1.1. Her ferдин değerli olduğunu kabul eder. D14.2.5. İnsanlarla ilişkisini karşılıklı saygıya bağlı olarak değerlendirir.
	D15 SEVGİ D15.1. Anlayışlı ve barışçıl Olmak D15.2. Vefalı olmak D15.5. Misafirperverlik D15.1.1. İnsanları farklılıklarıyla kabul eder. D15.1.6. İnsanların kişisel beklenti ve kararlarını anlamaya çalışır. D15.1.8. Başkalarının sevincine ve üzüntüsüne ortak olur. D15.2.5. Medeniyetinin gelişiminde katkısı olanların değerini bilir. D15.5.3. Ülkesindeki turist, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi diğer ülke vatandaşlarına konuksever davranır. D15.5.4. Misafirlerine barınma, yeme içme, eşya paylaşımı gibi konularda elindeki imkânlar doğrultusunda ikramda bulunur.
	D16 SORUMLULUK D16.2. Topluma karşı görevlerini yerine getirmek D16.2.4. Ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılır
	D20 YARDIMSEVERLİK D20.1. Cömert olmak D20.2. Dayanışma ve Fedakârlık göstermek D20.1.1. İmkânları ölçüsünde maddi varlıklarını ihtiyaç sahipleriyle paylaşır. D20.1.2. Sahip olduğu bilgi, deneyim, eşya ve mali kaynaklar gibi değerleri başkalarıyla paylaşır. D20.1.3. İnsanlara yardım etmekten mutluluk duyar. D20.2.1. İmkânları kullanırken ihtiyaç sahiplerine öncelik verir. D20.2.2. Yardıma muhtaç insanların duygularını anlamaya çalışır.

Tablo 5'e bakıldığında adalet değerinin bireyin hak ve özgürlükleri tanıma ve koruma sorumluluğu taşımasını ifade ederek bireysel ve toplumsal farkındalık geliştirme bağlamında empatiyi desteklediği söylenebilir. Bu kapsamda D1.1.7 eyleminde, bireylerin fiziksel özellikler, sosyoekonomik düzey, etnik köken ve inanç gibi farklılıklarına saygı duyması ve ayrımcılıktan kaçınması, empati becerisinin doğrudan bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu değer, bireylerin diğerlerinin duygularını anlamalarını ve sosyal adalet kavramını içselleştirmelerini teşvik ettiği söylenebilir. Öte yandan dostluk değerinin D4.1 ve D4.2 eylemleri, arkadaşlık ilişkilerinde destek olma, etkili iletişim kurma ve ortak hedefler doğrultusunda dayanışma sergileme gibi unsurları içermektedir. Bu bağlamda arkadaşlarının sorunlarına çözüm bulma ve onlara zor zamanlarında destek olma gibi somut empati davranışlarını teşvik etmektedir. Duyarlılık değerinin empati becerisini yansıttığını bu kapsamda D5.1.2 ve D5.1.8. eylem boyutunda bireylerin kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarıyla dengeleme yeteneğini vurgulamaktadır. Kabapınar (2004) empati becerisini, bireyin başkalarına yapılmasını istemediği bir davranışı yapmaktan kaçınmak için onların duygularını anlama ve kendini onların yerine koyabilme yeteneğine sahip olması şeklinde tanımlamaktadır. Diğer bir değer olan merhamet, empatinin önemli bir bileşeni olması dolayısıyla empati becerisini yansıtmaktadır. Nitekim D9.1.4. ve D9.1.5. eylemleri, insanların acılarına karşı duyarlı olmak, onların duygularını anlama ve onlara destek olma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. D14.1.1. ve D14.2.5. eylemlerinde, bireyin farklılıkları olan insanların da kendileri kadar değerli olduğunu anlaması ve insanlarla ilişkilerinde karşılıklı saygıya önem empati becerisini yansıttığını göstermektedir. Sevgi değerinin empati becerisini yansıttığı görülmektedir. Öyle ki D15.1.1, D15.1.6. ve D15.1.8. eylemleri, bireyin, farklı kültürlere, inançlara ve değerlere sahip insanların da kendileri gibi değerli olduğunu anlaması ve onlarla uyumlu bir şekilde yaşamayı öğrenmesini ifade etmektedir. Diğer taraftan, başkalarının beklentilerini ve kararlarını anlamaya çalışmanın, empati becerisinin gelişiminde önemli bir adım olduğu ifade edilebilir. Sorumluluk değerinin empati becerisini yansıttığı görülmektedir. Bu bağlamda D16.2. ve D16.2.4. eylemleri zor zamanlarda başkalarına yardım etme ve dayanışma gösterme ihtiyacını vurgular. Empati becerisi sayesinde birey, başkalarının yaşadığı zorlukları daha iyi anlar ve onlara destek olmak için çaba gösterir. Son olarak yardımseverlik değerinin empati becerisini yansıttığı görülmektedir. Bu kapsamda D20.1 eylemi ile bireyin cömert olması dolayısıyla başkalarının ihtiyaçlarını daha iyi anlaması ve onlara yardım etmesi empati becerisini yansıtmaktadır. Öte yandan D20.2 eyleminde bireyin dayanışma ve fedakârlık sergilemesi ile zor durumda olanlara destek olmak için kendi çıkarlarından vazgeçmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda empati sayesinde birey, başkalarının acılarını kendi acılarıymış gibi hisseder ve onlara yardım etmek için çaba gösterir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, 2024 SBDÖP kapsamında, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde öğrenme çıktılarının empati becerisini yansıtırma durumunu incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, 2024 SBDÖP kapsamında, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde empati becerisinin ele alınışı farklılıklar göstermektedir. Empati becerisi bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarıyla ele alınmış ve her sınıf düzeyini yansıtan öğrenme çıktıları belirlenmiştir. Özellikle, bilişsel empatiye yönelik öğrenme çıktıları her düzeyde belirgin bir şekilde ön plana çıkarken, duygusal ve davranışsal empati boyutlarına ilişkin öğrenme çıktılarının sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, 4. sınıf düzeyindeki

öğrenme çıktılarında empati becerisinin daha çok bilişsel boyutu ön plana çıkmasına karşın duygusal ve davranışsal empati ile ilişkilendirilebilecek öğrenme çıktılarına da yer verildiği görülmüştür. 5. sınıf düzeyinde ise öğrenme çıktıları empatinin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını bir arada yansıtmaktadır. Ayrıca 6.sınıf düzeyinde öğrenme çıktıları bilişsel ve davranışsal empati ile ilişkilendirilmiş; 7. sınıf düzeyinde ise öğrenme çıktılarının empati becerisinin duygusal ve davranışsal boyutlarını yeterince yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin empati becerisini güçlendirme potansiyeli, literatürde de geniş bir şekilde desteklenmektedir. Nitekim Kabapınar (2005) yürüttüğü araştırmasında empati becerisini bir öğretim yöntemi olarak ele almıştır. Araştırmasında, empatinin bireye duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik kazandırdığını ve toplumsal olaylara geniş bir bakış açısıyla bakabilme becerisi sağladığını ifade etmiştir. Tikkanen ve diğerlerinin (2022) yaptığı araştırma bilişsel empatinin öğrenciler arasında duygusal empatiye katkıda bulunduğunu ve akran etkileşimini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Kan ve Tebiş (2022), 2018 SBDÖP kapsamında yürüttükleri araştırmada 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “empati” kelimesinin çok fazla kullanıldığını ve öğrenme alanı olarak “Birey ve Toplum” öğrenme alanı olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan Kaya (2011), Sosyal Bilgiler dersi öğretim materyallerinde empati becerisinin amaç, kapsam ve etkinlik boyutlarında incelenmesine yönelik yaptığı araştırmasında 4. ve 5. sınıf düzeylerindeki kazanımların çoğunluğunun empati becerisini kazandırmaya yönelik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 5. sınıf kazanımlarında, 4. sınıf kazanımlarına göre daha fazla empati becerisine yer verildiğini tespit etmiştir. Söz konusu araştırmanın 2005 SBDÖP kapsamında incelendiği göz önünde bulundurularak 2024 SBDÖP da kazanım ifadesi yerine öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri ifadesi kullanılmaktadır. Başka bir araştırmada Yıldırım ve Çalışkan (2024), 2005, 2015, 2018 ve 2024 SBDÖP’lerini karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırmalarında empatinin bir boyutu olan tarihsel empati becerisine 4, 5 ve 6. sınıf düzeylerinde yer verildiğini ifade etmişlerdir. Thompson (1983) yaptığı araştırmada empatinin okullarda bir amaç olarak görülmesini ve okul kurallarının bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu anlayışın okulla bütünleştirilerek öğrenciye bir beceri olarak kazandırılabilmesi; drama, rol yapma, araştırmalar, müze ziyaretleri, filmler, koleksiyonlar, geziler gibi yaşama aktarma seçenekleri ve müzik gibi yöntemlerle desteklenebileceği iddia edilmektedir. Benzer şekilde Kabapınar, Tabak ve Yavuz (2019) görsel öykü yaklaşımını kullanarak öğrencilerin empati becerilerini geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük bir bölümünün, görsel öykülerde yer alan varlıklarla farklı düzeylerde empati kurabildiği belirlenmiştir. Lee ve diğerleri (2018) yürüttükleri çalışmada Güney Kore'deki ilkökul sosyal bilgiler derslerinde empati temelli öğrenme modelinin uygulanmasının etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada, empati temelli öğrenme modelinin ilkökul sosyal bilgiler derslerinde etkili bir şekilde uygulanabileceğini ve öğrencilerin hem sosyal-duygusal becerilerini hem de akademik katılımlarını artırabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde alanyazında empatinin öğretime ilişkin çalışmaların bilgi, beceri ve değerlerin uygulamaya aktarılması ve özellikle sosyal adaletle ilişkin bakış açısı kazandırılmasında etkili olduğuna ilişkin bulgulara rastlanmaktadır (Gerdes ve diğerleri, 2011). Casale ve diğerleri (2018) sosyal bilgiler dersinde tartışmalı konuların öğretiminin öğrencilerin empati becerilerinin gelişimine etkisine ilişkin yaptıkları çalışmada öğrencilerin tartışmalı konuların öğretimini empati becerisinin geliştirilmesi bakımından yararlı buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Wynn ve diğerleri (2023) yaptıkları araştırmada üniversite öğretim üyelerinin empatik uygulamalara yer verdiklerini; empatik uygulamalarla öğrenci

başarısı arasında bir ilişki olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bir başka çalışmada empatinin, bireyin kararları ve davranışlarını etkileyebilecek unsurlardan biri olduğu vurgulanmaktadır (Baker, 2017). Tamayo ve diğerleri (2016) tarafından yapılan araştırmada ise empatinin geliştirilmesi konusunda gönüllü çalışmalara katılımın desteklenmesi önerilmektedir. Görüldüğü üzere alanyazında empatiyi farklı değişkenlerle ilişkisi bakımında ele alan birçok çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sonucu olan, TYMM ortak metninde yer alan erdem-değer-eylem modelinin empati becerisi ile ilişkisi incelendiğinde, programın empatiyi geliştirme adına önemli bir çerçeve sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Empati becerisini destekleyen adalet, dostluk, duyarlılık, merhamet, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik gibi değerler, bireylerin fiziksel, sosyoekonomik ve kültürel farklılıklara saygı göstermelerini, dayanışma sergilemelerini ve başkalarının yerine kendilerini koyma becerisi geliştirmelerini teşvik etmektedir. Bu durum, bireysel ve toplumsal düzeyde empati temelli bir sosyal bilinç oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle adalet ve merhamet değerleri, sosyal adalet ve insan hakları anlayışını güçlendirirken; dostluk, sevgi ve saygı gibi değerler, bireyler arası etkili iletişim ve duygu paylaşımını artırmaktadır. Sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ise bireylerin toplumsal olaylarda daha duyarlı bir şekilde hareket etmelerine olanak tanımaktadır. Nitekim Yıldırım ve Çalışkan (2024), yürüttükleri araştırmada erdem-değer-eylem modelinin program için önemli olduğunu ancak modelin tasarımının süreç odaklı olmadığını ve eylem boyutunun yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde erdem-değer-eylem modeli kapsamında empati becerisini ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak getirilen öneriler şu şekildedir:

- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında empati becerisi, tüm sınıf seviyelerinde birbirini tamamlayan kazanımlarla desteklenmeli; karakter ve değer eğitimi ile de ilişkilendirilmelidir. Bu doğrultuda, 7. sınıf düzeyi için empati becerisine yönelik kazanımlar ve süreç bileşenleri eklenebilir.
- Özellikle 5. ve 6. sınıf düzeylerinde, dolaylı kazanımlar yerine empati becerisini doğrudan destekleyen daha fazla etkinlik ve süreç bileşeni geliştirilmelidir. Örneğin, öğrencilerin farklı bireylerin yaşam koşullarını ve bakış açılarını inceleyerek empati geliştirebilecekleri projeler tasarlanabilir.
- Sosyal bilgiler dersinde empati becerisini geliştirmeye yönelik deneysel çalışmalara yer verilebilir.

Kaynakça

- Aran, Ö. C. ve Demirel, Ö. (2008). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(46), 151-168.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baker, D. F. (2017). Teaching empathy and ethical decision making in business schools. *Journal of Management Education, 41*(4), 575–598.
- Balcı, N. (2008). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Basch, M. F. (1983). Empathic understanding: A review of the concept and some theoretical considerations. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 31*(1), 101-126.
- Bayram, H. (2024). Toplumsallaşan ve sosyalleşen birey. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilgilerde öğrenme ve yenilenme becerileri* içinde (ss. 173–194). Eğiten Yayıncılık.
- Bozkurt, D., ve Köçer, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitime ilişkin öz-yeterliliklerinin incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 2*(2), 1-30.
- Casale, C., Thomas, C. A., and Simmons, T. M. (2018). Developing empathetic learners. *Journal of Thought, 52*(3-4), 3-18.
- Clark, A. J. (2014). *Empathy in counseling and psychotherapy: Perspectives and practices.* Routledge.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Coşkun, D. (2011). İlköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi (Denizli ili örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çatlak, İ. H., ve Yiğit, E. Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına empati becerisi ve farklılıklara saygılı olma değerinin kazandırılmasında storyline yönteminin etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(4), 1794-1819.
- Çengelci, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çengelci, T., ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitime ilişkin bir durum çalışması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences, 2012*(9), 1-23.
- Çelikkaya, T., ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitime ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 14*(4)
- Deveci, H., ve Bayram, H. (2022). Sosyal bilgilerin tanımı, kapsamı ve önemi. Ö. Gürdoğan Bayır, ve T. Selanik Ay (Ed.ler). *İlkokul ve ortaokul uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.11-34). Vizetek Yayıncılık.
- Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process.* Boston, MA: D.C. Heath ve Co Publishers.
- Dilek, D. (2004). Tarihsel empati veya düş gücü (İmgelem). C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.ler). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 185-193). Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*(2), 77-96.

- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. İçinde C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 225-256). PegemA Yayıncılık.
- Dönmez, C., ve Avcı, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine dair öz-yeterlikleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 1*(2), 114-128.
- Dökmen Ü. (2003). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2005). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. Sistem Yayıncılık.
- Duman, M. (2011). *Sosyal bilgiler dersi öğretim materyallerinde empati becerisinin geliştirilmesi: Amaç, kapsam ve etkililik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, F. (2013). *Sosyal bilgiler dersiyle bütünleştirilmiş aile katılımlı karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ferenczi, S. (1933). *Final contributions to the problems and methods of psychoanalysis*. Basic Books.
- Freud, S. (1958). *Civilization and its discontents*. Doubleday Anchor Books.
- Fidan, N. K. (2024). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6*(3), 361-388.
- Gerdes, K. E., Segal, E. A., Jackson, K. F., and Mullins, J. L. (2011). Teaching empathy: A framework rooted in social cognitive neuroscience and social justice. *Journal of Social Work Education, 47*(1), 109-131.
- Gün, Ö. (2022). Talim ve Terbiye Kurulunda program geliştirme çalışmaları (1946-1973). *Takvim-i Vekayi, 10*(1), 62-88.
- Güneş, S. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı drama yöntemiyle tarihsel empati becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlik temelli bir eylem araştırması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürdoğan Bayır, Ö., Çengelci Köse, T., ve Deveci, H. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkökullarda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(3), 317-339.
- Goetz, J. P., ve LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Academic Press.
- Haigh, M. (2009). Fostering cross-cultural empathy with non-western curricular structures. *Journal of Studies in International Education, 13*, 271-284.
- Hunter, H. R. (2003). *Affective empathy in children, measurement and correlation*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Griffith Üniversitesi.
- Kabapınar, Y. (2004). İlköğretimdeki hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak bir öğretim etkinliği olarak resim çizimi yoluyla empati. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 20*(20), 85-100.
- Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve değerlendirme ölçütleriyle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak empati. *Değerler Eğitimi Dergisi, 3*(9), 119-142.
- Kabapınar, Y. (Ed.) (2015) *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*, Ankara, PegemA
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi, 40*(187), 138-145.
- Kan, Ç., ve Tebiş, Z. (2022). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının empati becerisi açısından incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 7*(2), 474-487.
- Kaya, N. B. (2011). *Sosyal bilgiler dersi (4. ve 5. sınıf) öğretim materyallerinde empati becerisinin amaç, kapsam ve etkililik boyutlarında incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Katılmış, A., Ekşi, H., ve Öztürk, C. (2010). Sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla bütünleştirilmiş bilimsellik odaklı karakter eğitimi programının etkililiği. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 50-87.

- Keskin, S. C. (2007). *Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koçak, C., ve Önen, A. S. (2013). Öğretmen adayları için empatik yönelimler ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 947-964.
- Lee, J., Lee, Y., and Kim, M. H. (2018). Effects of empathy-based learning in elementary social studies. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 27(6), 509-521. <https://doi.org/10.1007/s40299-018-0413-2>
- Lickona, T. (1992). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
- McMahon, S. D., Wernsman, J., and Parnes, A. L. (2006). Understanding prosocial behavior: The impact of empathy and gender among African American adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 39(1), 135-137.
- Miles, M. B. and Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni, <https://gorusoneri.meb.gov.tr/> adresinden 27.03.2025 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari/sosyal-bilgiler-dersi> adresinden 27.03.2025 tarihinde erişilmiştir.
- Öztürk, C., ve Deveci, H. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 1-42). Pegem Akademi.
- Pamuk, A. (2007). Karakter eğitimi ve sosyal bilgiler eğitimi. *I. Ulusal İlköğretim Kongresi*, Hacettepe Üniversitesi. (Sözlü bildiri).
- Piaget, J. (1965). *The moral judgment of the child*. Harcourt, Brace.
- Rachman, A. W. M. (1988). The rule of empathy: Sandor Ferenczi's pioneering contributions to the empathic method in psychoanalysis. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 16(1), 1-27.
- Ryan, K., and Bohlin, K. E. (1999). *Building character in schools*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Salı, G., Köksal Akyol, A., Körükçü, Ö., and Sariaslan, S. (2019). A study on the adolescents' attitudes towards environment and their empathic tendency. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (50), 51-70. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.371072>
- Seyhan, A. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere tarihsel empati becerisi kazandırma deneyimlerine ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 1087-1104.
- Shapiro, L. E. (2000). *Anne ve babalar için duygusal zekâ rehberi* (Ü. Kartal, Çev.). Varlık Yayınları.
- Sözer, E. (2011). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 41-55). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Smith, A. (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record*, 56(1), 3-21. <https://doi.org/10.1007/BF03395534>
- Tahiroğlu, M. (2011). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tamayo, C. A., Rizkalla, M. N., and Henderson, K. K. (2016). Cognitive, behavioral and emotional empathy in pharmacy students: targeting programs for curriculum modification. *Frontiers in Pharmacology*, 7 (96), 1-8.
- Taner Derman, M. (2011). *Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki 10-11 yaş çocuklarına uygulanan empati eğitim programının saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Tikkanen, L., Anttila, H., Pyhältö, K., Soini, T., ve Pietarinen, J. (2022). The role of empathy between peers in upper secondary students' study engagement and burnout. *Frontiers in Psychology*, 13, 978546. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.978546>
- Thompson, F. (1983). Empathy: an aim and a skill to be developed. *Teaching History*, 37, 22–26.
- Tonga, D., ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110.
- Uğur, A. (2007). *Oluşturmacı sosyal bilgiler öğretiminde örnek olay incelemesi tekniği kullanımının öğrencilerin empatik düşünme becerilerine etkisi. Bir eylem araştırması.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünlüer, G. (2022). Sosyal bilgiler dersinde empati becerisinin kazandırılmasına ilişkin aile görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 821-843.
- Wynn, C. E., Ziff, E., Snyder, A. H., Schmidt, K. T., and Hill, L. L. (2023). The sociological role of empathy in the classroom. *Teaching Sociology*, 51(2), 181-192.
- Yılmaz, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde bir yöntem olarak dramının kullanımına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (2), 123-145.
- Yılmaz Yüksel, A. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Y., ve Çalışkan, A. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin 21. Yüzyıl insan profili açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 204-220.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S., ve Bal, M. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde karakter eğitimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 239-260.
- Yontar, A. (2013). *Sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.